

RECENZNÍ ESEJ

„FOSILNÍ KAPITALISMUS NEZEMŘE PŘIROZENOU SMRTÍ.“

Nad limity nenásilí a reformismu
na hořící planetě

Tereza Reichelová

“Fossil Capitalism Won’t Die a Natural Death”: On the Limits of Non-violence and Reformism on a Burning Planet

Abstract

This review essay discusses How to Blow Up a Pipeline and Corona, Climate, Chronic Emergency by Andreas Malm. The texts are read not as academic research (presupposing methodological neutrality and objectivity of the author), but as an attempt to use the language and arguments of social sciences to revive strategic debates inside the climate movement, with the author openly disclosing his political positions and trying to convince others. Malm argues that the climate movement is now paralyzed by two myths: social-democratic temporality and non-violence. Both are based on flawed logic that

*advocacy and reformism can convince capitalism – as the primary cause of climate change – to commit suicide before it is too late, and on false historical analogies declaring that pacifism – not only towards people but towards private property as well – is strategically advantageous. But, he argues, since the climate crisis will only get worse and it is the status quo that creates and deepens it there is no time to wait. The climate movement should escalate conflict and directly attack capitalist economic system, not worrying too much about public support. Each book is thus an attempt to imagine an alternative to the movement's current strategy: climate sabotage in the case of *How to Blow Up a Pipeline* and ecological leninism in *Corona, Climate, Chronic Emergency*.*

Keywords

climate movement, climate sabotage, ecological leninism

Andreas Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency: War Communism in the Twenty-First Century* (Londýn: Verso, 2020), 224 s., ISBN 978-1839762154
Andreas Malm, *How to Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire* (Londýn: Verso, 2021), 208 s., ISBN 978-1839760259

Když zkraje roku 2020 do Evropy dorazila pandemie covid-19, byla to pro klimatické hnutí velká rána. V roce 2019 v něm došlo k nové vlně mobilizace (vznikla například iniciativa *By 2020 We Rise Up*, jež měla za cíl propojit podobné iniciativy napříč Evropou), ale naléhavá a výjimečná situace prakticky umlčela všechny protesty a odsunula téma klimatické krize na druhou kolej. Během prvního roku pandemie se proto z klimatického hnutí začaly nejhlasitěji ozývat dva hlasy. Ten první hovořil o potřebě sebezpečí – apeloval, že klimatické hnutí není sprint, ale spíše maraton. Je nezbytné věnovat se problémům, které hnutí dlouhodobě vyčerpávají a oslabují: aktivistickému vyhoření, environmentálnímu žalu, pocitu bezmoci. Ten druhý, fatalistický, mluvil o tom, že je pozdě – klimatické hnutí podle něj už nemá šanci dosáhnout větších úspěchů dostatečně rychle a zásadně zmírnit či dokonce zvrátit změnu klimatu, která nakonec skončí obrovskou katastrofou. Třeba Timothy Morton tvrdí, že bychom klimatickou změnu měli stoicky přijmout jako danost, a teprve tak dojdeme klidu: „Myslím, že se stane, že se nakonec začneme usmívat, když si osídlíme všechen prostor katastrofy – stejně jako když se noční můra stane tak příšernou, že se začnete smát.“¹

Andreas Malm se v prvních měsících pandemie vydal úplně jiným směrem a pokusil se ji využít k reflexi dosavadní strategie klimatického hnutí. Otázka, která se táhne oběma texty z roku 2020, by mohla znít následovně: „Co když je klimatické hnutí ne-

¹ Andreas Malm, *How To Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire* (Londýn: Verso, 2021), s. 151.

úspěšné a vyčerpané proto, že selhává jím zvolená strategie? Co když jde cestou, která k úspěchu ani vést nemůže?“

Proto se v knize *Corona, Climate, Chronic Emergency* pokusil usouvztažnit klimatickou krizi s výjimečnými opatřeními, k nimž se státy uchýlily během pandemie. Ukázalo se, tvrdí, že jsou státy stále základní politickou jednotkou, která je schopna v krizi vybočit ze zajetých kolejí a efektivně a pružně nastavit nová pravidla. Z této pozice pak autor v kontextu klimatické nouze kritizuje anarchistickou ideu vzájemné pomoci. Stejně tak se ale podle něj ukázalo, že v krizích, které běžný chod společnosti zhoršují, je rychlost a tvrdá vynucovací moc státu zásadní výhodou – odtud pak pramení jeho kritika sociálnědemokratické umírněnosti klimatického hnutí. V knize *How to Blow Up a Pipeline*, vydané o půl roku později, Malm vyvrací představu, že dogmatické nenásilí je vůči soukromému majetku vždy nejvýhodnější politická strategie.

„Fosilní kapitalismus nezemře přirozenou smrtí,“² píše Malm v úvodu *How to Blow Up a Pipeline*. A přestože klimatické hnutí na globálním severu implicitně předpokládá, že ho svou umírněností a nenásilností nakonec dokáže dotlačit k dobrovolné sebevraždě, naprosto nic tomu nenasvědčuje.

*

Na úvod mám dvě krátké poznámky, aby později nedocházelo k nedorozuměním. První se týká mé interpretace. Oběma Malmovým knihám je totiž nesmírně snadné vytýkat zkratkovitost či agilní jednostrannost (když například vyzývá klimatické hnutí, aby se opřelo o analogii se sovětským válečným komunismem, znárodnilo veškerý fosilní kapitál a využilo jeho infrastrukturu k odsávání uhlíku z atmosféry, působí to na čtenáře vyloženě naivně). Tímto směrem se podle mých rešerší vydala většina recenzí – dobře to shrnuje název jedné z nich: *How to Blow Up a Movement*.³ Domnívám se ale, že Malm se především snaží otevřít důležitou strategickou debatu, které se klimatické hnutí zatím vyhýbá. Má druhá poznámka se proto týká snahy vyjít Malmovi co nejvíce vstříc. Pokusím se o co nejvstřícnější čtení jeho argumentů, které – byť jsou mnohdy formulované přinejmenším neobvykle – by byla škoda úplně opomenout. Přestože je také klimatické hnutí na globálním severu vnitřně rozrůzněné a sám Malm má očividně mnohem blíže např. k Ende Gelände než k XR nebo Greenpeace, obrací se k němu ve svých textech en bloc. Jeho kritika se tak věnuje jednou anarchistům a podruhé liberálům, v podstatě se ale do různé míry vždy týká všech proudů klimatického hnutí – se kterým proto většinou zachází v singuláru. V této recenzi to budu respektovat.

² *Ibid.*, s. 3.

³ James Wilt, „How To Blow Up a Movement: Andreas Malm’s New Book Dreams of Sabotage but Ignores Consequences“, *Canadian Dimension*, 3. března 2021, <https://canadiandimension.com/articles/view/how-to-blow-up-a-movement-malms-new-book-dreams-of-sabotage-but-ignores-consequences>.

Politická pasivita jako typ privilegia

Malmovo základní východisko spočívá v tom, že ačkoli se klimatická krize týká celé Země, nedopadá na všechny stejně silně a ve stejnou chvíli. Malm tak vykračuje podobným směrem, kterým se vydali Ulrich Brand a Markus Wissen v knize *Imperiální způsob života*.⁴ Ti argumentují, že střední třída globálního severu svým způsobem života – automobilitou, stravováním, odsunutím nejspínavějších částí výroby ze své společnosti, financializací, ale i představami toho, co je normální a o čem ani nediskutujeme – přímo vytváří a prohlubuje krize *někde jinde*. Tyto rozmanité, ale vzájemně propojené krize – ekologická devastace, zbídačování původního obyvatelstva, vnitrostátní i mezinárodní migrace, hladomory, nedostatek pitné vody, geopolitické napětí, ale třeba i sociální nepokoje či nacionalistická vzednutí – to vše je přímým důsledkem imperiálního způsobu života globálních středních tříd, který spočívá na neomezené apropriaci přírodního bohatství a levné práce na periferii. Součástí této dynamiky je ale i to, že zatímco globální imperiální systém na periferii vytváří krize, stabilizuje současně společnosti, které z jeho výhod těží – tedy kapitalistické státy globálního severu. Nejsou to Němci, na koho dopadají negativní důsledky jejich automobilového rozvoje a z něj plynoucí mobility (prostorové i sociální). Ty dopadají na někoho jiného, *někde jinde*. Není to Evropa nebo Severní Amerika, kdo akutně pocítuje katastrofální důsledky odumírání celých ekosystémů nebo globálního oteplování. Jsou to Evropané, kdo „dostanou své čokolády a zisky, zatímco Afričané malarické komáry“,⁵ píše podobně Malm. To je podle Branda a Wissena důvodem, proč je v Evropě snadné tyto krize přehlížet, necítit za ně odpovědnost a vytvářet dojem, že klimatická krize nás teprve v budoucnu čeká.

Branda a Wissena zajímají především momenty, v nichž se globální imperiální světosystém materializuje a odhaluje nebo v nichž se naopak normalizuje a zakrývá. Malm zatím přemýšlí, kterým směrem se ubírá dnešní kritika imperiálního světosystému, především skrze představy a strategie klimatických hnutí. A proto tam, kde Brand a Wissen řeší materiální pohodlí středních tříd a výhody, které jim přináší vlastnictví auta nebo levná energie a čerstvé potraviny, věnuje se Malm zdrojům umírněnosti klimatického aktivismu, povýšené na nezpochybnitelný princip.

Kalendář sociální demokracie

Prvním takovým zdrojem je podle něj sociálnědemokratický mýtus reformismu, který dnes prakticky nikdo nezpochybňuje, ale přesto je podle Malma založen na špatné analýze situace. Když Eduard Bernstein odmítl ortodoxii revoluce, vycházel přitom v první řadě z absence krizí, do nichž se měl kapitalismus dostat a nakonec zkolabovat. Rozhodl se proto spoléhat na reformní úsilí, pomocí něhož se chtěl v rámci kapitali-

⁴ Ulrich Brand a Markus Wissen, *The Imperial Mode of Living* (Londýn: Verso, 2021).

⁵ Andreas Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency: War Communism in the Twenty-First Century* (Londýn: Verso, 2020), s. 55.

stického systému blížit spravedlivé společnosti, aniž by muselo dojít k otevřenému třídnímu konfliktu a revoluci. Problém je v tom, píše Malm, že tato strategie vyžaduje ohromné množství času. Stojí totiž ve své podstatě na předpokladu, že čas pracuje v její prospěch, že je ho relativní dostatek a že se co do materiálních i sociálních jistot může mít každá generace lépe než ta předchozí.

Ale pokud uhoří katastrofa, a pokud je to status quo, co ji vytvořilo, tak se reformistický kalendář přetrhne. Sociální demokracie teď může udělat dvě věci. Může dál plout s časem, hlouběji a hlouběji do katastrofy – volba ze srpna 1914 – nebo se může stát něčím jiným, jiným druhem socialismu, takovým, který vidí, že čas vypršel a další dekádu, nebo i jen rok statu quo už nelze tolerovat.⁶

Přijetím sociálnědemokratické pozice nyní klimatické hnutí na globálním severu popírá naléhavost klimatické nouze, tvrdí Malm. Jestliže se totiž ještě dnes implicitně vychází z absence krizí a dostatku času, jde pouze o projev zaslepenosti vůči těm, pro něž je klimatická krize už dnes krizí nanejvýš aktuální a skutečně existenční – vůči globálnímu jihu.

Je to paradoxní, říká Malm. Na jedné straně se klimatičtí aktivisté explicitně hlásí k dlouhé tradici sociálních hnutí, jako je dělnické hnutí, boj za ženská a občanská práva nebo hnutí proti imperialismu, apartheidu a fašismu, na druhé straně odmítají jejich revoluční politiku. Sociální hnutí devatenáctého a dvacátého století spočívaly podle něj především v tom, že se systémem utlačovaná skupina lidí – otroci, ženy, Afroameričané, původní obyvatelé evropských kolonií či dělnictvo – v určitý moment rozhodla vzepít a přejít do fáze otevřeného střetu. Těžiště historických sociálních hnutí tak nikdy neleželo v rovnostářsky smýšlející části privilegovaných tříd či skupin, ale spíše v těch, kteří se navzdory formální nerovnosti postavili sami za sebe. Přijmeme-li za základní osu dopadů klimatické krize rozdělení na globální sever a globální jih, pak klimatické hnutí globálního severu není vůči globálnímu kapitalismu ve stejné pozici, v jaké bylo vůči západnímu imperialismu dekolonizační hnutí v polovině dvacátého století. Pro historická sociální hnutí byl vždy klíčový moment zlomu – Malm mu říká „moment *Ya basta!*“ (Už dost!), po kterém se pro subalterní kritickou masu stal status quo nepřijatelným. „Když sufražetky vyšly do ulic, měly dost svého vylučování ze státu, které trvalo staletí. Martin Luther King z birminghamského vězení zdůrazňoval, že ‚víc než 340 let čekáme na naše ústavní a Bohem daná práva‘, a vzkazoval bělošské veřejnosti, že ‚přichází čas, kdy pohár trpělivosti přeteče‘.“⁷

V případě klimatické změny nejenže „to nejhorší ještě nepřišlo“, tvrdí Malm, ale pro globální sever patrně ani nepříjde. A právě proto, že nejpalcivější důsledky klimatické

⁶ *Ibid.*, s. 121.

⁷ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 62.

změny nedopadají na globální sever, nedostavuje se zde ani onen moment zlomu, který by učinil další pokračování statu quo nepřijatelným. Klimatické hnutí má proto stále především podobu „ritualizovaných zbožných přání“ privilegovaných tříd:⁸ happeningů, pokojných a tvůrčích demonstrací a karnevalů, peticí, osvětových kampaní, symbolických okupací nebo občanských přímých akcí, které mají upozornit na konkrétní problémy a mobilizovat veřejnost.⁹ Destruktivní kapitalismus ale neohrožují – stejně jako současný svetosystém naléhavě neohrožuje je. Pokud ale chce klimatické hnutí skutečně zabránit nejhorším scénářům, píše Malm, musí vzkřísit revoluční politiku, která je nyní v hlubokém úpadku,¹⁰ znovu se naučit bojovat a rázně přerušit dosavadní běh věcí.¹¹ Chce-li se skutečně hlásit k tradici sociálních hnutí, musí přijmout naléhavost situace a posunout se od strategie protestu k otevřené rezistenci.

„Protest je,“ cituje nejmenovaného německého sloupkaře a sympatizanta *Black Power* z roku 1968,¹² „když řeknu, že tohle se mi nelíbí. Rezistence je, když skončuju s tím, co se mi nelíbí. Protest je, když se na tom přestanu podílet. Rezistence je, když se postarám, aby se na tom přestali podílet i všichni ostatní.“¹³ Má-li tak například Ende Gelände ve svém sloganu „My jsme investiční riziko“, je podle Malma načase, aby se jím nyní skutečně pokusilo být.¹⁴

Stručný nekrolog anarchismu

První měsíce pandemie podle Malma také ukázaly, že je naivní hledat řešení v nestátních solidárních sítích a komunitách. Vzájemná pomoc – např. sousedské nákupy, šití roušek, potravinová pomoc apod. – nastupovala teprve tehdy a tam, kde stát selhal. Ale „komunitám pod záštitou států s přiměřeně funkčním sociálním sektorem se dařilo lépe než těm, které se musely obejít bez států“.¹⁵ Státy jsou stručně řečeno v současné době nejsilnějšími politickými hráči – a právě proto je potřeba jejich struktur v krizích co nejvíce využít, ne je oslabit. Klimatické hnutí by se tak měla snažit získat státní

⁸ *Ibid.*, s. 134.

⁹ *Ibid.*, s. 8.

¹⁰ *Ibid.*, s. 61.

¹¹ *Ibid.*, s. 20.

¹² Zde je namísto krátká poznámka. Jak na Twitteru podotkl marxistický teatrolog Michael Shane Boyle, tento „nejmenovaný německý sloupkař“ je ve skutečnosti Ulrike Meinhofová, která o dva roky později spoluzakládala RAF. Aniž bych Malmovi chtěla podsouvat jakékoli záměry, oba jeho angažované texty systematicky opomíjejí společenské aspekty (jako je např. německá paměť levicového terorismu sedmdesátých let) i strategická rizika (např. politická izolace a státní represe), které s sebou eskalace ve formě antiimperialistické revoluční politiky nebo ekologické sabotáže nutně nese.

¹³ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 70.

¹⁴ *Ibid.*, s. 67.

¹⁵ Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency*, s. 123–124.

moc (a to včetně moci tvrdé, donucovací). Neobejde-li se řešení klimatické krize bez zrušení (či alespoň výrazného omezení) moci nadnárodního kapitálu, politická moc států není neutrální. A pokud se jí nepokusí využít klimatické hnutí, budou ji i nadále využívat především byznysové struktury, které na řešení klimatické krize a globální spravedlnosti nemají žádný zájem.

Mýtus strategického pacifismu

Posledním zdrojem stagnace klimatického hnutí je podle Malma „dogmatická víra ve strategický pacifismus“, která ale spočívá na podobném omylu jako víra v dostatek času nebo nestátní řešení krize.

Zprvé, klimatické hnutí globálního severu podle Malma implicitně přejalo liberální představu, že soukromé vlastnictví je prodloužená ruka vlastního těla, a násilí na majetku je proto stejné a stejně nepřijatelné jako na živých tvorech. Zdroje klimatické krize a ekologické devastace – elektrárny, ropovody, doly, superjachty, letadla – jsou pak nenapadnutelné právě jakožto něčí soukromý majetek. Malm toto extenzivní pojetí násilí odmítá s tím, že vidí zásadní rozdíl mezi násilím na živých tvorech a ničením strojů, protože vůči soukromému tryskáči jako předmětu ve své podstatě nelze být krutý. Nenásilí vůči majetku totiž ve svém důsledku vede k násilí na lidech – být *někde jinde*. S každým dalším rokem, v němž největší zdroje znečištění fungují jako dřív, se zhoršují životní podmínky a vyhlídky živých bytostí – být nejvíce a nejdříve *někde jinde*.

Za druhé, a to především, vychází strategické nenásilí těchto hnutí z domněnky, že historie ukázala, že násilí nevede k politickému úspěchu, a že nenásilná hnutí jsou naopak mnohem úspěšnější. Malm cituje nejčastější příklady užívané členy XR: Ghándího, Martina Luthera Kinga a boj za občanská práva, sufražetky, otroctví, Nelsona Mandelu.¹⁶ Cituje historické paralely, které mají podporovat hypotézu, že nenásilná hnutí jsou až dvakrát úspěšnější než ta násilná. Podle této interpretace tak bylo například slovinské národní osvobození nenásilné a úspěšné, zatímco Palestinci se uchýlili k násilí, a proto selhali.¹⁷ To je ale podle Malma hrubá dezinterpretace. Britské sufražetky po neúspěšných vyjednáváních v parlamentu v roce 1912 „argumentovaly rozbitými výlohami“ – stovky dobře oblečených žen procházely ulicemi Londýna a vybíjely výlohy obchodů. V roce 1913, aniž by zabily jediného člověka, začaly vyhazovat do povětří vily, čajové pavilony, kostely, pošty, akvadukty nebo divadla. Za první rok a půl měly na svědomí 337 podobných útoků.¹⁸ Jiný příklad skýtá hnutí za občanská práva. Jak píše Kerbert H. Kaines: „Nenásilná přímá akce míří do srdce mocných zájmů právě proto, že se může snadno změnit v násilí.“ Martin Luther King z vězení varuje, že pokud nebudou splněny požadavky jeho hnutí, vyroste jiné, nebezpečnější. Pokud moc nebude reago-

¹⁶ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 40–61.

¹⁷ *Ibid.*, s. 56.

¹⁸ *Ibid.*, s. 41–42.

vat na nenásilný tlak, „miliony černochoů budou z frustrace a zoufalství hledat útěchu a bezpečí v ideologii černého nacionalismu“ a „vzhlížet k méně zodpovědným vůdcům“ a „na Jihu budou ulice zaplaveny krví“. Právě proto, píše Malm, že mohl Martin Luther King vyhrožovat Malcolmem X, mělo jeho hnutí úspěch. Bez radikálního křídla by šlo o plané prosby.¹⁹ Tvrdit, že to byli míroví abolicionisté, kdo ukončil éru otroctví, znamená přehlížet roli Haitské revoluce, americké občanské války, mnoha povstání, guerrilových bojů a autonomních zón. Stejně tak nelze souhlasit s překrucováním dějin dekolonizačního hnutí nebo hnutí proti apartheidu, která jsou často redukována na hrst vhodných citátů Mahátmy Ghándího a Nelsona Mandely – z nichž se mimochodem ani jeden k takto přímočarému pacifismu nehlásil. Ale i kdyby – co Alžír? Jak se osvobodil od francouzské nadvlády? Co Vietnam? Irsko? Guinea-Bissau?²⁰

Umírněnost klimatického hnutí

Malm je stručně řečeno přesvědčený o tom, že současné klimatické hnutí na globálním severu není neúspěšné, protože je vyhořelé a neochotné brát i malá vítězství jako důvod k radosti, ale naopak je vyhořelé právě proto, že reálně a soustavně selhává. Není to jen projev syndromu špatného světa nebo individuálního vyhoření mnoha aktivistů, protože pocit selhání je podle něj zcela adekvátní situaci. Fosilní kapitalismus není slabší, než byl, a veškeré malé výhry klimatického hnutí byly zatím vždy převáženy velkými prohrami.²¹

Právě v kritice klimatického hnutí na globálním severu tkví Malmův asi nejpřesvědčivější moment. Ve své podstatě totiž spočívá v otázce, komu se vlastně klimatičtí aktivisté zpovídají a v čím zájmu mají jednat. Dobře to ilustruje nesmírně zajímavá debata s Tadzio Müllerem, jedním ze zakladatelů Ende Gelände, které se v Evropě počítá mezi nejradikálnější klimatické iniciativy a které se hlásí k antikapitalistické a antiimperialistické klimatické spravedlnosti.²² Malm v debatě poukazuje na ojedinělost nenásilné strategie klimatických protestů v roce 2019. Mnohá jiná sociální hnutí naopak konflikt eskalovaly a ohrožovaly soukromý majetek – v Libanonu, v Hongkongu, ale v případě Black Lives Matter i na globálním severu. Žádná klimatická katastrofa však násilou odezvu nevyvolala. A právě to by přitom klimatické hnutí podle něj mělo udělat. Müller naproti tomu hájí nenásilnou strategii Ende Gelände s tím, že má v současném Německu největší efekt mobilizovat veřejnost: „V roce 2015 jsme revolucionizovali klimatický aktivismus, učinili ho super sexy, byli jsme takticky efektivní a dali jsme lidem pocit síly něco změnit.“²³ A: „V Hambachu jsme dokázali přesvědčit 75 procent

¹⁹ *Ibid.*, s. 49–50.

²⁰ *Ibid.*, s. 46.

²¹ *Ibid.*, s. 21–22.

²² Andreas Malm a Tadzio Müller, „Blow Up Pipelines?“, rozhovor s Lukášem Ondrejkou, *Dissens Podcast*, 5. května 2021, audio, <https://podcast.dissenspodcast.de/123-climate>.

²³ *Ibid.*, 00:26:15–00:26:32.

německé populace, v jeho obraně nás dokonce podporovala i polovina voličů AfD.²⁴ Problém s násilím vidí především v tom, že všechny Malmovy příklady „odkazují k lidem, kteří bojují o své životy. Já v současnosti v Německu nebojuji o svůj život, většina klimatických aktivistů v Německu nebojuje o svůj život nebo o svou sociální a kulturní existenci [...]“ Z toho důvodu, říká Müller, si němečtí aktivisté nemohou žádnou eskalaci dovolit. A doplňuje, že během eurokrize si německá veřejnost začala uvědomovat, že „jejich bohatství pochází z řecké chudoby. A zajímalo je to? Ne. Materiální zájmy jsou utvářeny relativně a globální sever je v tomto ohledu prostě množinou globální pracující aristokracie, která zná své zájmy. A její zájmy spočívají v pokračování destrukce biosféry.“²⁵ Klimatické sabotáže a radikalizace hnutí by u nich proto mohly vést ke ztrátě důvěry v klimatickou politiku a zelenou, spravedlivou transformaci. A ohrozit masovou podporu, jíž se hnutí zatím těší.

Právě v tom spočívá Malmův rozchod s naprostou většinou klimatických iniciativ. Odmítá se zodpovídat pracujícím třídám globálního severu a hájit jejich zájmy v imperiálním kapitalistickém řádu na úkor zájmů lidí z globálního jihu. V tom jsou totiž naprosto v souladu se zájmy vládnoucí kapitalistické třídy, jak Tazio Müller sám přiznává. V čem je tedy plodné vést antikapitalistický klimatický boj z perspektivy boje za zájmy tříd globálního severu? Malm tvrdí, že to je kontradikce: „Jestliže to tedy na jedné straně znamená, že změnu nelze čekat z globálního severu, protože to není v zájmu pracující aristokracie, a současně jde o to je přesvědčit, aby se k hnutí přidali...“²⁶

Jinými slovy, říká Malm, čas pro sociální demokracii vypršel. Čas pro nenásilí vůči strojům vypršel. Čas pro antietatistický anarchismus vypršel. Neblížíme se postupně ideálnímu stavu – naopak se vzdalujeme možnosti o něj vůbec usilovat. Neměli bychom už proto doufat v lepší budoucnost, ale snažit se zachránit, co se dá. Doba, kdy se měla mít každá generace lépe než ta předchozí, je nenávratně pryč. A pokud chce klimatické hnutí zabránit nejhorším scénářům, musí přestat doufat, že nenásilím přesvědčí pracující třídy globálního severu k solidaritě vůči globálnímu jihu, který nese nejhorší důsledky klimatické změny, za níž je nejméně zodpovědný. Malm se proto pokouší obrátit pozornost aktivistů k projevům klimatické krize, které jsou už dnes otázkou života a smrti – být *někde jinde*. A protože to později bude jen horší, opakuje, je nejvyšší čas na eskalaci konfliktu s fosilním kapitálem. Zde pak Malm přichází se dvěma možnými projekty.

První črta: Ekologický, antistalinský leninismus

V knize *Corona, Climate, Chronic Emergency* tematizuje novou zkušenost s pandemií, která ukázala zdevastovanou přírodu jako globální politickou sílu a donutila národní státy prosadit výjimečná opatření a omezení.

²⁴ *Ibid.*, 00:27:37–00:27:45.

²⁵ *Ibid.*, 00:23:20–00:23:40.

²⁶ *Ibid.*, 00:24:50–00:25:09.

Všímá si, že stejně jako zkraje pandemie vyhlásil Macron „válku covidu 19“, používají západní politici a aktivisté metaforu války pro klimatickou krizi.²⁷ Bernie Sanders například vyzval Spojené státy, aby se ke klimatické změně postavily, „jako by to byla válka“. Bill McKibben kontroval tím, že „klimatická změna není ‚jako válka‘, ale ‚je to válka‘“. Ona „válka“ zde podle Malma evokuje hrozící ohrožení mnoha životů a naléhavou potřebu výjimečně intenzivní a rychlé politické mobilizace, přičemž se současně opírá o západní paměť druhé světové války. To Malm považuje za přinejmenším problematické. Souhlasí sice s tím, že je naléhavost této metafory adekvátní, ale konkrétní analogii se Spojenci odmítá.

Vhodná historická analogie, píše, není spojenecká armáda bránící předválečný status quo, nýbrž válečný komunismus z let 1918–1921. „Naše zkáza se blíží rychleji a rychleji,“ cituje Malm Leninovo tehdejší hodnocení situace, „zatímco o žádném pokroku nelze mluvit, chaos se nevyhnutelně šíří“.²⁸ Pozice komunistů za první světové války byla podle Malma podobná pozici dnešního klimatického hnutí v globální a chronické klimatické nouzi. Obě krize vytvořil imperiální kapitalistický světový systém, který oběma hnutími současně aktivně znemožňoval ony krize efektivně řešit. Ze zkušenosti válečného komunismu si proto podle Malma může klimatické hnutí odnést přinejmenším tři principy revoluční politiky.

Zprv, přetavit krizi symptomů v krizi příčin.²⁹ Jinými slovy, stejně jako se komunisté postavili proti hnacím silám katastrofy – proti válčícím státům a oligarchii udržující masy v bídě a existenční nejistotě –, mělo by klimatické hnutí proměnit klimatickou krizi v krizi kapitalismu. Zadruhé, chápat rychlost jako ctnost. Stejně jako tehdy se teď „čekání stalo zločinem,“ protože krize se neustále prohlubuje a bude prohlubovat, dokud se nezvratí její příčiny.³⁰ Zatřetí, podrobit ekonomické zdroje katastrofy přímé kontrole státu a tím pádem veřejnosti. Dokud mu to neznemožníme, bude fosilní kapitál klimatickou krizi dál zhoršovat, protože je to v jeho ekonomickém zájmu.

Malm proto navrhuje znárodnit všechny soukromé korporace, které těží, zpracovávají nebo distribuují fosilní paliva (ExxonMobil, BP, Shell, RWE, Lundin Energy a další), zastavit jejich provoz a využít jejich infrastrukturu, zdroje a expertízu k vývoji a provozu technologií odčerpávajících uhlík z atmosféry a stabilizujících klima – jakožto instituce veřejné služby.³¹ Současně požaduje, aby globální sever skončil s imperiálním extraktivismem a přesměroval zemědělskou produkci nebo nutnou těžbu z tropů – „každá Noranda, Skanska nebo Engie se musí stáhnout“ – a aby v příslušných oblastech in-

²⁷ Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency*, s. 154.

²⁸ *Ibid.*, s. 125–128.

²⁹ *Ibid.*, s. 148.

³⁰ *Ibid.*, s. 150.

³¹ *Ibid.*, s. 138–144.

vestoval do obnovy divočiny a místních ekosystémů.³² A pokud se má stoupající trend emisí zastavit a začít rychle klesat, bude třeba „rozsáhlého, nezvratného plánování“, byť je to ve stávajících kapitalistických státech takřka nepředstavitelné.³³ Přesně z toho důvodu by se podle Malma mělo klimatické hnutí opřít o tradici ekologického, antis-talinského leninismu.

Revoluce ve společnosti nadbytku

Malmově vizi by šlo namítnout, že analogie situace válečného komunismu a klimatického leninismu není příliš uspokojivá, protože se porovnávají politické síly nacházejí ve zcela odlišných pozicích. Odjel-li totiž Lenin uskutečnit komunistickou revoluci do preindustriálního Ruska, Malm vyzývá klimatické hnutí k revoluci v postindustriální Evropě. Bolševiky vynesla k moci především na vlastní kůži pocítovaná akutnost krize. Byla to válečná a potravinová krize roku 1917, co z lidí vytvořilo revoluční sílu s cílem konfrontovat strukturální příčiny probíhající katastrofy. Malmovi by tak bylo namíste vytýkat totéž, co sám vytýká Tadzio Müllerovi a klimatickému hnutí obecně. Jsou-li zájmy prakticky všech tříd globálního severu v souladu se zájmy kapitalistických tříd a je-li Malmovým cílem revoluce, která by otřásla imperiální světoekonomikou, není jasné, proč by jejím nositelem mělo být právě klimatické hnutí globálního severu. Malm kritizuje nenásilnou strategii klimatického hnutí za mylný předpoklad, že se mu tak podaří mobilizovat veřejnost, aby jednala proti svým vlastním zájmům. Jenže pokud se v knize obrací k vlastní společnosti, předpokládá zřejmě to samé. A když vezmeme v úvahu, jak na globálním severu vypadají demografické křivky a v jaké třídě má základ masová základna i „kádry“ místního klimatického hnutí, ukáže se pravděpodobně, že Malm dokonce předpokládá, že se revoluční silou mohou stát střední třídy, které ze statu quo těží vůbec nejvíce. I klimatické hnutí by se tak muselo mobilizovat proti sobě sama.

I kdybychom ale zcela pominuli otázku převzetí státní moci – kterou Malm ostatně sám nerozvíjí, protože mu jde především o črtu stručné a srozumitelné vize obecné strategie – není úplně jasné, jak by chtěl leninskou klimatickou politiku realizovat z pozice státu na globálním severu. Není podle mě náhodou, že se nakonec opírá o amazonskou politiku brazilského prezidenta Luize Inácia Luly de Silvy.³⁴

Zkušenost pandemie

Patrně by šlo také dodat, že Malma k napsání knihy inspirovala mobilizace států v první fázi pandemie covidu 19 a *Corona, Climate, Chronic Emergency* vyšla jen pár měsíců po jejím propuknutí na globalizované severní polokouli. Státy tehdy rychle přijímaly

³² *Ibid.*, s. 128–132.

³³ *Ibid.*, s. 144.

³⁴ *Ibid.*, s. 131–132.

dříve nemyslitelná opatření a společnosti opanovala atmosféra solidarity. Z dnešní perspektivy je ale zřejmé, k čemu rychlá a výjimečná opatření států globálního severu vedla: zda má člověk přístup k očkování, které je stále nejefektivnějším způsobem ochrany, záleží dodnes především na pozici jeho státu v současném světovém systému. Právě ten totiž pandemická mobilizace států jádra nikterak neohrozila a většina společnosti globálního severu považovala za přirozeně důležitější vlastní proočkovanost než spravedlivý přístup k očkování na globální úrovni. Jestliže „mít“ očkování nejprve znamenalo vytouženou záchranu z ohrožení a luxus moderní medicíny, proměnilo se brzy po jejím uvedení na trh v projev vlastní solidárnosti.

Před tím (a krátce poté), než se první vakcíny dostaly na trh, se na solidaritu apelovalo nejen v kontextu vlastní společnosti (např. šití roušek, nákupy pro starší spoluobčany apod.), ale vznikly také iniciativy žádající prolomení patentů na vakcíny – ze solidarity vůči chudší části světa. V té době psal Malm *Coronu*. Jakmile ale vakcína začala být pro státy globálního severu reálně dostupnou, z očkování se stal především individuální morální závazek – a tlak na prolomení patentů postupně ustal. Doufá-li tedy Malm, že rychlá akce a donucovací moc států mohou v kontextu klimatické krize otřást s kapitalistickým světovým systémem, který ji vytvořil, pandemická krize nám ukázala přesný opak.

Druhá črta: Klimatická sabotáž

V knize *How to Blow Up a Pipeline* pak Malm formuluje svou druhou představu, jak eskalovat klimatickou strategii. V ní, jak už název naznačuje, vychází z kritiky nenásilné strategie a snaží se klimatické hnutí přesvědčit k destrukci „toho typu majetku, který ničí planetu“.³⁵ To v první řadě znamená přestat se spoléhat na kapitalistické státy a okamžitě „oznámit a vynucovat prohibici. Poškodit a zničit nové zdroje emisí CO₂. Vyřadit je, rozebrat je, zbořit je, vyhodit je do vzduchu. Ukázat kapitalistům, kteří dál investují do požáru, že jejich majetek bude rozdrčen.“³⁶

Ne že by se klimatické hnutí nemělo o co opřít, protože sabotáž infrastruktury má ve strategiích sociálních hnutí dlouhou tradici. Lidé se k ní v minulosti uchýlovali z různých příčin, například v boji proti automatizaci práce (jako luddité), proti apartheidu (jako ANC), proti okupaci (jako palestinský odboj) nebo proti ropným korporacím, jako v případě Hnutí za osvobození delty Nigeru. Otázka podle Malma tedy nezní, zda je to možné, nýbrž „proč se [sabotáž] děje z nejrůznějších důvodů, dobrých i špatných, ale ne klimatických?“³⁷ Pokud jsou technologie přímým zdrojem utrpení lidí, což v klimatické krizi jsou, je to podle Malma samo o sobě dostatečným důvodem, proč je vyřadit

³⁵ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 75.

³⁶ *Ibid.*, s. 67.

³⁷ *Ibid.*, s. 75–76.

z provozu a znemožnit jim dál toto utrpení prohlubovat. I když klimatická sabotáž není legální, rozhodně je ve smyslu teorie spravedlivé války legitimní.³⁸

Ze stejného důvodu podle něj „není možné, aby měli bohatí lidé právo odsoudit ostatní na smrt“.³⁹ A přesně to obhajujeme, pokud nerozlišujeme mezi existenčními emisemi a emisemi z luxusu, jak navrhuje například americký filosof Henry Shue. Luxusní způsob života je v situaci eskalující klimatické krize neomluvitelným zločinem. Pokud je globální oteplení zdrojem utrpení a zároveň „0,54 procent [nejbohatších] lidí vypouští do atmosféry o třetinu více CO₂ než nejchudší polovina světa“,⁴⁰ těžko můžeme ignorovat fakt, že jdou zájmy těchto tříd proti sobě. A protože státy v tomto případě odmítají postavit luxusní spotřebu – superjachty, soukromá letadla apod. – mimo zákon, je přímá akce a sabotáž legitimní odpovědí. Klimatické hnutí podle Malma zoufale postrádá radikální křídlo, které by bylo ochotné „jít o něco dál než většina“ a skrze „inteligentní“ a „mírnou, dokonce až zdrženlivou“ sabotáž skoncovat se zbytečnými emisemi: „Pokud se nedokážeme zbavit ani těch nejobsurdněji zbytečných emisí, jak se chceme dostat na nulu?“⁴¹

Co dělat s vlastními privilegii?

Přestože obě tyto vize, ekologický leninismus i klimatická sabotáž, přitáhly v minulém roce značnou pozornost, soustředila se především na kritiku konkrétní podoby, kterou jim Malm v knihách vtiskl. On sám přitom na mnoha místech zdůrazňuje, že mu jde především o obecnou obhajobu „nouzových akcí“ [emergency action] a „ochoty využít tvrdé moci státu“.⁴² Necítí potřebu prosazovat svá konkrétní pojetí revoluční politiky, ba naopak. V *Coroně* vyzývá k „experimentaci s ekologickým luxemburgismem, ekologickým blanquismem, ekologickým guevarismem nebo dokonce trockismem...“⁴³ V *How to Blow Up a Pipeline* pak končí vzletným tvrzením, že „byl čas pro ghándíovské klimatické hnutí, ale může přijít doba i pro to fanonské.“⁴⁴

Vyčítat Malmovi dogmatické doktrinářství ukazuje podle mě na nepochopení jeho argumentu. I když může marxistická terminologie a neustálé kupení paralel s bolševickou revolucí občas působit idiosynkraticky, jeho obsah je aktuální a text je pokusem o otevřený dialog v rámci klimatického hnutí. Ani v jedné knize se nesnaží vytvořit komplexní směrnice pro radikály nebo aktualizovat *Guerrilla Warfare*⁴⁵ pro klimatickou

³⁸ Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency*, s. 138–139.

³⁹ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 94.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 86.

⁴¹ *Ibid.*, s. 92.

⁴² Malm, *Corona, Climate, Chronic Emergency*, s. 153.

⁴³ *Ibid.*, s. 153.

⁴⁴ Malm, *How To Blow Up a Pipeline*, s. 161.

⁴⁵ Ernesto Che Guevara, *Guerrilla Warfare* (London: Penguin, 2021).

krizi. Snaží se do probíhající debaty o zhoršující se situaci na globálním jihu a vyhořelém fatalismu aktivistů na globálním severu přispět otázkou, zda obojí nezapříčinila právě dogmatická umírněnost klimatických protestů. A protože na ni zatím nikdo neformuloval uspokojivou odpověď, je patrně namístě si ji klást.

Malm totiž ukazuje, že je jednoduché redukovat neúspěch klimatického hnutí na klimaskepticismus médií či pasivitu nižších tříd na globálním severu, a řešení pak znovu hledat v mobilizaci veřejnosti. Jenže aby mohl být tlak veřejnosti úspěšný, musely by se společnosti globálního severu nakonec obrátit proti svým vlastním zájmům. Klimatickému hnutí tak nezbyvá než doufat, že když budou opatrní, nakonec se ze solidarity s druhými mobilizují lidé na globálním severu proti sobě samým. A to je podle Malma naivní představa. Klimatické hnutí na globálním severu podle něj nemůže rámovat krizi jen evropskou zkušeností a časovostí, protože tím legitimizuje a posiluje právě ten systém, který klimatickou krizi vytváří. Nemůže hájit zájmy nižších tříd své společnosti, pokud je to na úkor globálních nižších tříd. Nejen proto, že je to imperiální postoj, ale v první řadě proto, že to nikdy nebude mít kýžený efekt – tedy řešení a mírnění klimatické krize. Dokud klimatické hnutí nezačne skutečně ohrožovat kapitalistický imperialismus, tvrdí Malm, bude jen dál selhávat. A pokud se nechce cyklit v diskurzu sebeděče a nihilismu – „když jsem nahoře, jsem nahoře, když jsem dole, jsem dole, a teď jsem zrovna v politické depresi,“⁴⁶ říká ve zmiňované debatě Tazio Müller –, musí tak svou strategii promýšlet optikou aktuální a akutní klimatické krize „těch druhých,“ nad kterými si udržujeme imperiální převahu. V tom tkví patrně největší síla Malmových textů. Když si totiž klade otázku „Co jako klimatické hnutí dělat?“, ptá se vždy současně také na otázky, které na globálním severu nikdo nechce slyšet: Co tedy s naší imperiální převahou nad periferií? Co s privilegovanou pozicí globálního severu, včetně materiálních i sociálních jistot a standardů, které z ní jádru na úkor periferie plynou? Co z privilegií globálního severu vyvodit pro strategii klimatického hnutí?

Seznam zdrojů

- Brand, Ulrich a Markus Wissen. *The Imperial Mode of Living: Everyday Life and the Ecological Crisis of Capitalism*. Přel. Zachary King. London: Verso, 2021.
- Guevara, Ernesto Che. *Guerrilla Warfare*. London: Penguin, 2021.
- Malm, Andreas. *Corona, Climate, Chronic Emergency: War Communism in the Twenty-First Century*. London: Verso, 2020.
- . *How To Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire*. London: Verso, 2020.

⁴⁶ Malm a Müller, „Blow Up Pipelines?“, 01:03:48–01:03:55.

Malm, Andreas, a Tazio Müller. “Blow Up Pipelines?” Rozhovor s Lukášem Ondreškou, *Dissens Podcast*, 5. května 2021. Audio, <https://podcast.dissenspodcast.de/123-climate>.

Wilt, James. „How To Blow Up a Movement: Andreas Malm’s New Book Dreams of Sabotage but Ignores Consequences“. *Canadian Dimension*, 3. března 2021, <https://canadiandimension.com/articles/view/how-to-blow-up-a-movement-malms-new-book-dreams-of-sabotage-but-ignores-consequences>.